

Tatar şygryýetiniň armazak pälwany: Nejibe Safina

Category: Edebiýaty öwreniş, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Tatar şygryýetiniň armazak pälwany: Nejibe Safina TATAR ŞİİR DÜNYASININ YILMAZ SAVAŞÇISI NECİBE SAFİNA

Kazan Tatarlarının geçmişe dayanan zengin bir edebiyatı vardır. Bazı Tatar şair ve yazarlarının eserleri, sadece Tataristan sınırları içinde değil Türk Dünyası tarafından da tanınmakta ve sayılmaktadır. Kazan Tatar şair ve yazarlarının birtakım eserleri aradan uzun yıllar geçmesine karşın güncelliğini ve değerini kaybetmemiş, klasik eserler arasında yerini almıştır. Bugün Tatar edebiyatının şiir dünyasından söz edeceğiz. Şiir, az kelime ile çok şey anlatmaktır. Şiirlerin biçimi dışında edinilen konuları da önemlidir. Şairlerin büyük çoğunluğu doğa, aşk, mevsim gibi genel konular üzerine yazmaktadır. Dil, millet ve vatan gibi hayati konuları kaleme almak millî şuur ve bir bilinç meselesidir. Günümüze kadar birçok şair çeşitli konular üzerine kalem oynatmış ise de onların büyük çoğunluğunun adı kendileri ile birlikte mezara gömülmüştür. Bilhassa SSCB döneminde Sovyetlerin propagandasını yapan şairlerin akıbeti öyle olmuştur. Tatar edebiyatında Tatar dili, Kazan Tatarları ve devletçilik konusunu ele alan şairlerin sayısı oldukça azdır. “Tatar dili” denince ilk akla gelen şair Gabdulla Tukay (1886–1913) ve onun “Tugan Tél” (Ana Dili) şiiridir. Tatar şairi Tukay’ın ünü ülke sınırlarını aşmanın dışında onun “Tugan Tél” şiiri yurt dışındaki Kazan Tatarları arasında “milli marş” olarak değerlendirilmektedir. “Kazan Tatarı” veya “Tatar” denince ise, Tatar edebiyatının filozof şairi Derdmend’in (Zakir Remiyev) (1859–1921) “Tatar Oğlu Tatar’ım” şiiri canlanıyor belleklerde:

Tatarlıktan Tatar hiç utanır mı,

İnsan kendi adını inkar eder mi.

Tatarlıkta Tatar oğlu Tatar'ım,

Tatar değil deme – kafanı kırarım!

(Hemidullin, L., Merdanov, R. ve Miñnullin, R. 2002: 201)

Tukay ve Derdmend dışında millet konusunu işleyen şairlerden bir diğeri de Stalin Dönemi'nde 16 yıllık ömrü hapishane ve sürgünde geçen şair Hesên Tufan'dır (1900–1981). Tufan "İ Tatar" (Ey Tatar) adlı şiirinde Kazan Tatarlarının özel vasıflarından söz ederek şu mısraları yazmıştır:

Senin asıl vasfın

Kahramanlık, cesaretlilik.

Senin bu vasfın

Bayrağın olabilecektir!

(Tufan 1990: 277)

Şair Rafis Korban "Uyan, Tatar!" adlı şiirinde "Tatar için kim mücadele etsin, mücadele etmezse Tatar'ın kendisi" şeklindeki sözler Tatarların vurdumduymaz tavırlarına karşı söylenen bir çağrıdır. Yazımızın konusu olan Necibe Safina da dil, millet ve devlet konularını şiirlerinde işleyen cesur bir şairedir. Her ne kadar Tatar okullarında, üniversitede Tatar Dili-Edebiyatı Bölümü'nde okusam da Necibe Safina'nın adını ilk kez 2007 yılında ünlü Tatar şairi Abdulla Tukay'ın anısına yapılan Şiir Bayramı'nda[1] duydum. Katılımcıların büyük çoğunluğu alışlagelmiş sözleri tekrarlarken Necibe Safina "Uyla, Tatar!" (Düşün, Tatar!) adlı şiiri ile tüm katılımcıları sessiz bırakmıştı. Şiir Bayramı için özel olarak kaleme alınan bu şiir Tukay'ın şiirlerinden alıntılar da içeriyordu. "Ah, ne zaman aydınlanıp, milletimin tanı atar?" dizelerinde bir gecikmişliğin, çaresizliğin feryadı yankılanıyordu. Gidişat böyle olacaksa Kazan Tatarlarının tamamen yok olup gideceğinden söz ediyordu şaire:

Ancak geleceğe taşımak istemem ben

Devletsiz ve ana dilsiz milletimin aşığılanmasını.

Hayır, sonbaharın sert rüzgârına kapılarak

*Dağılmasın milletim yabancı ülkelere.
Destek verse idi birbirine Türkî iller
Yurdum benimki deseysen,
Sırf milletimin önünde başımı eğseydim...
İkiyüzlü zatlar artık iblis oldu.
Tüm milletin iblis olmadan,
Son sınırdaki yalçın kayaya çakılmadan,
Düşün Tatar, bugün düşün!
Yarın ise çok geç olur,
Düşün, Tatar!*

Necibe Safina'nın bu şiiri dikkatimi çekmişti. 0 günden sonra onu ve şiirlerini takip etmeye başladım. Aradan geçen zaman içerisinde Necibe Safina ne tavrından ne de duruşundan taviz verdi. Açık sözlülüğü her ne kadar onun yararına olmasa da o her şeyi olduğu gibi söylemeye devam etti. En son 2019 yılının 15 Nisan tarihinde Tukay'ın vefatı dolayısıyla gerçekleşen bir mitingde konuşmuştu. Konuşması yine yöneticilerin canını sıkacak türden olsa da milleti uyanması gerektiği konusunda uyarı niteliğinde idi:

“Elde edinilen bağımsızlığı kimsenin satmaya hakkı yoktur. Bugün Tatar yöneticileri Rusya yöneticileri ile birlikte milleti yok etme siyaseti yürütmektedir. Bunu 30–40 yıldır tekrarlıyor ve tüm şiirlerimde de söylüyorum. Bizim bugünkü durumumuz hapishane gibidir. Ben artık 70 yaşındayım. Sürünüp ölmektense savaşarak ölmeyi yeğlerim. Sırf bugün için değil gelecek için yaşamak gerek.”

Her zaman doğruları söylemeyi, millet için mücadele etmeyi seçen bu cesur yürekli insan kimdir?

Necibe Safina'nın bazı kitapları ve şairenin konu olduğu bazı dergilerin kapakları

Necibe Safina 2 Mart 1949 tarihinde Başkurdistan'ın Yañavıl ilinin Kisek-Kaén köyünde bir çiftçi ailesinde dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaokul eğitimini köyünde alan Safina lise eğitimine Karman köyünde devam etmiştir. Liseyi tamamladıktan sonra 1967 yılında Kazan'a gelen Necibe Safina Kazan Devlet

Üniversitesi'nin Tatar Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazanmıştır. 1972 yılında üniversite eğitimini başarılı bir şekilde tamamlayan Safina, Tataristan'ın Kama Tamağı ilinin Baltaç köyüne öğretmen olarak atanmıştır. 1973 yılında evlendikten sonra Tataristan'ın Çistay şehrine taşınmıştır. Şehirde Tatar dili ve edebiyatı öğretmenliği kadroları olmadığından okullarda Rus dili ve edebiyatı dersleri, daha sonra Çistay Pedagoji Yüksek Okulu'nda 1 yıl kadar çocuk edebiyatı ve diksiyon dersi vermiştir. Aynı yıllarda Çistay ili gazetesinde onun ilk şiirleri ve edebî eserleri yayımlanmaya başlamıştır. Necibe Safina'nın şiir yazmasına neden olan insan ilkokul öğretmeni Yahya Yusupov olmuştur. Öğrencilerin hafızasını geliştirmek amacıyla, dersi farklı yöntemlerle anlatan, değişik sorular soran Yahya Öğretmen'in bir dersinde farkında olmadan şairenin ilk şiiri ortaya çıkmıştır. Safina ilk şiirini ne zaman yazdığı ile ilgili şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Şairlere genelde ilk şiirleri ile ilgili soruyorlar: ne zaman yazıldı, ilk şiir hangisi idi? Bana da bu soruyu sorduklarında ben de şaşırdım. Gerçekten de ne zaman yazılmıştı o ilk şiir? Çünkü ben şiir yazmadığım dönemi hatırlamıyorum. Ancak şiirin doğuş anı akılda kalıyormuş. Üçüncü sınıftayken oldu bu mucize...”

1975 yılında Başkurdistan'a dönen Necibe Safina Krasnokama (Kızıl Çulman) ilinin merkezi Neftekamsk şehrinde yayımlanan “Vpéröd” (İleri) adlı yerel gazetenin tercüme grubunda tercümanlık, Yañavıl ilinin Progress işçiler mahallesi okulunda müdür yardımcılığı, tarih öğretmenliği yapmıştır. Arada Tataristan'a gelerek Çistay ilinin Dürtöyle (Dörtevli) köyünde gönlünü bağladığı Tatar dili dersi vermiştir. 1979–1983 yılları arasında Safina Krasnokama il gazetesinde çalışmıştır. Tatar dilini korumayı ve geliştirmeyi kendine amaç edinen şairenin çabaları sayesinde “Vpéröd” gazetesinin Tatarca çevrisi olan “Alga” gazetesini “Kama Tañnarı” (Kama Tanları) adı altında bağımsız bir gazete olarak çıkarmaya

başlamıştır. Necibe Safina “Kama Tañnarı” gazetesine bağlı “Akçarlık” (Martı) adlı bir edebiyat grubu oluşturarak genç yetenekleri bir araya toplamıştır. Aynı zamanda şairenin kendi şiirleri de gazete ve dergilerde yayımlanmaya devam etmiştir. 1982 yılında Ufa’da Başkurt dilinde yayımlanan “Yeş Köçler” (Genç Güçler) ve 1984 yılında Kazan’da yayımlanan “Kızlar Cırı” (Kızların Şarkısı) adlı şiir kitaplarında Necibe Safina’nın da şiirleri yer almıştır. Şairenin Tatar dilini savunması ve yayılması yolunda yaptığı çalışmaları yöneticileri rahatsız etmiştir. Bunun sonucunda Necibe Safina kendi çabası ve girişimi ile oluşturduğu “Kama Tañnarı” gazetesinden ayrılmak zorunda bırakılmıştır. 1983–1990 yılları arasında Safina mesleği ile bağlantısı olmayan işlerde çalışmıştır. 1990 yılında esen demokrasi rüzgârları Necibe Safina’yı Tataristan’ın başkenti Kazan’a getirmiştir. Demokrasinin oluşturduğu yeni bir ortam şairenin sevdiği ve alışık olduğu işlerde çalışmasına vesile olmuştur. Necibe Safina 1990–1992 yılları arasında “Şehri Kazan” gazetesinde başlangıçta muhbir, daha sonra bölüm müdürü olarak çalışmıştır. 1993 yılından 1996 yılına kadar “Söyembike” (Süyümbike) dergisinin siyaset bölümünü yönetmiştir. 1997 yılında Tataristan Yazarlar Birliği’ne üye olan Necibe Safina o tarihten itibaren sırf edebiyat ile uğraşmış, eserler yazmıştır. Tatar dili sevdalısı kalem sahibi Safina’nın güçlü duygularla yüklü şiirleri millî ruhta yazılmış olup Kazan Tatarlarının gönlüne ve kalbine işler nitelikte anlamlı ve etkilidir. Necibe Safina, bir ailenin, bir milletin ve bir devletin geleceği olan çocuklar için de eserler yazmıştır. 1996 yılında 3000 tirajla yayımlanan “Koş Tél  ” (Kuş Dili), 2000 yılında 5000 tirajla yayımlanan “Me   Felsefes  ” (Kedi Felsefesi) ve Akkoş K  l   (Kuş G  l  ) adlı şiir kitapları ve 2004 yılında 5000 tirajla yayımlanan “Kamka hem Yafrak Kapka” (Kakma ve Yaprak Kapı) adlı masal kitabı Kazan Tatar çocuk edebiyatının önemli eserleri arasında yer almaktadır. Necibe Safina’nın “Koş Tél  ” adlı kitabı 1996 yılının en çok satan kitabı olmuştur. Safina’nın büyükler için yazdıkları arasında “Ta   Ko  ı” (Tan Ku  u) (1997), “Eger de Uylaganda...” (Eğer

Düşündüğümüzde...) (2002), “Béz – Şıgır, Tormış – Proza” (Biz – Şiir, Hayat – Nesir” (2004) gibi kitapları vardır. Necibe Safina sadece şaire olarak değil Tatar dilinin ateşli bir savunucusu olarak da aklımızda yer almıştır. Onun hiç değişmeyen duruşu, tutumu diğer Tatar yazar ve şairlerinin de dikkatini çekmiştir. Tatar edebiyatının usta kalemi Necibe Safina ile ilgili Tatar basınında birçok makale bulunmaktadır. Örneğin, Ş. Segdulla’nın (1997) “Çift Yürekler de Var” (Şehri Kazan Gazetesi, 6 Temmuz sayısı), R. Batulla’nın (1999) “Ümitsiz Şeytan” (Şehri Kazan Gazetesi, 5 Şubat sayısı), Zölfet’in (1999) “Çift Kuğular Arasında...” (Kazan Utları Dergisi, 3. sayı), F. Hucin’in (1999) “Şiirlerinin Peşinden Kendisi Döndü” (Tatar İle Gazetesi, 26 Nisan sayısı), N. Gamber’in (2004) “Tan Kuşu – Tanda Uyumuyor...” (Kazan Utları Dergisi, 3.sayı) gibi makaleler Tataristan’ın çeşitli gazete ve dergilerinde yayımlanmıştır. Necibe Safina’nın şiirleri ile ilgili Ehmet Reşit, Möderriz Eglem, Zölfet gibi birçok şair yorumda bulunmuştur. Yazar Lebibe İhsanova şaire ile ilgili şunları yazmıştır:

“Necibe Safina, bir bakarsan soğukkanlı akıllı bir filozof, diğer taraftan sıcak kalpli kabına sığmayan bir candır. Eğer hayatı, şairenin kalbini aralıksız döven bir ‘demirci’ diye düşünürsek, ateşli, kıvılcımlı şiirler daha çok çıkar onun kaleminden.”

2007 yılında tanıdığım Necibe Şafina sadece bir şaire olarak değil kendine özgü cesur sarsılmaz duruşu ile de dikkatimi çekti. Bazı insanların aksine yıllar içinde hiç değişmedi, daha da sertleşti ve benim gözümde devleşti Necibe Safina. Aradan yıllar geçti, geçen yıllar içerisinde işinden kovulsa da, yöneticiler tarafından sevilme de, toplantılara alınmasa da Necibe Safina Kazan Tatar milliyetçilerinin vicdanının sesi olmaya devam etti. 2019 yılında şaire 70.yaş gününü kutladı. Yazarlar Birliği’nin bazı üyeleri Safina’yı ünlü Tatar şairi Gabdulla Tukay adına devlet tarafından verilen ödüle aday göstermek istemeleri üzerine şaire şu yanıtı vermiştir: “Ana

dili yok edilirken, dili geliştirmesi gereken bir şair olarak, ben buna layık diye o ödölü almaya cüret etmezdim” sözleri ile reddetmiştir. Kalem kılıçtan keskindir, derler. Necibe Safina uzun yıllardan beri keskin kalemi ile şiirlerini yazmaya, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan Kazan Tatar dilini savunmaya devam etmektedir. Necibe Safina kırılmayan, satılmayan kalem sahibi olarak milleti cesaretlendirmeye ve millete umut aşılamaaya devam etmektedir. Doğum gününüz kutlu olsun cesur yürekli yılmaz savaşçı Nacibe Safina! Ana dilimizde özgürce konuşabildiğimiz bağımsız anavatanımız Tataristan’da yazmanız dileğiyle nice yıllara...

Roza KURBAN.

■ Kaynakça:

Hemidullin, L., Merdanov, R. ve Miñnullin, R., Bertugan Remiyevler (Remiyev Kardeşler, Kazan 2002.

Tufan, Hesen, Güzel Gam (Güzel Gam), Kazan 1990.

[1] şiir Bayramı, 1990’lı yıllardan itibaren her yıl Tatar şairi Gabulla Tukay’ın doğum günü olan 26 Nisan’da yapılmaktadır. Edebiyatı öwreniş